

ODJEK POBJEDE NARODNJAKA NA OPĆINSKIM IZBORIMA U SPLITU 1882. NA OTOKU KORČULI

UDK: 94(497.5)(210.7 Korčula) "18"

Izvorni znanstveni članak

Primljeno: 2. IV. 2003.

Dr. sc. FRANKO OREB
Ministarstvo kulture,
Uprava za zaštitu
kulturne baštine
Konzervatorski odjel
Knezova Nelipića 1a
21000 Split, HR

Pobjedom narodnjaka na općinskim izborima u Splitu godine 1882. okončana je dugogodišnja uprava autonomaske općine na čelu s gradonačelnikom Antunom Bajamontijem. Taj događaj izazvao je oduševljenje širom Dalmacije, pa i na otoku Korčuli. U radu se obrađuju reagiranja korčulanske sredine na taj događaj.

UVOD

Otok Korčula je za vrijeme druge austrijske uprave u Dalmaciji u teritorijalnom, političkom i upravno-administrativnom pogledu pripadao dubrovačkom okrugu, kao poseban kotar Korčula s otokom Lastovom i većim dijelom poluotoka Pelješca.¹ Grad Dubrovnik bio je središte političke, upravno-administrativne, sudske i crkvene vlasti dubrovačkog okruga, te stoga događaje i društvena zbivanja u tom vremenu treba razmatrati u okviru te teritorijalne cjeline. No, Korčula je za sve to vrijeme ipak budno pratila politička i društvena zbivanja

ne samo u Dalmaciji nego i u Banskoj Hrvatskoj i na njih reagirala na odgovarajući način.

Tako je bilo i prigodom općinskih izbora u Splitu 1882. godine, o čemu ćemo pisati u ovom članku. Rad posvećujem uglednome splitskom povjesniku umjetnosti prof. dr. Dušku Kečkemetu, u povodu njegove osamdesete obljetnice života. Odlučio sam se na ovu temu iz razloga što se naš slavjenik u svojem dugom, raznovrsnom i plodonosnom istraživačko-znanstvenom i spisateljskom radu bavio različitim temama iz prošlosti grada Splita, pa tako i narodnim preporodom.

NEKE POLITIČKO-DRUŠTVENE ZNAČAJKE KORČULANSKE SREDINE OSAMDESETIH GODINA XIX. STOLJEĆA, UOČI OPĆINSKIH IZBORA U SPLITU

Osamdesetih godina XIX. stoljeća na otoku Korčuli djeluju dvije samostalne političko-teritorijalne općine. Na istočnom dijelu otoka je korčulanska općina sa sjedištem u gradu Korčuli, kojoj pripadaju općinski odlomci Lumbarda, Žrnovo, Račišće i Pupnat. Na zapadnom dijelu otoka je blatska općina, sa sjedištem u Blatu, kojoj pripadaju općinski odlomci Čara, Smokvica i Vela Luka. U to vrijeme još nije bio završen proces teritorijalnoga, političkoga i upravno-administrativnoga razgraničenja na otoku. To će se zbiti tek potkraj stoljeća, 1898. godine, odcjepljenjem Vele Luke od Blata i formiranjem samostalne političke i katastarske općine Vela Luka.²

To je vrijeme kada se na otoku već dobrano razmahao hrvatski nacionalni pokret. Naime, korčulanska općina je 11 godina prije splitske prešla u hrvatske ruke (na općinskim izborima godine 1871.), i kao takva se održavala svo vrijeme austrijske uprave, zahvaljujući najviše žiteljima okolnih sela (općinskih odlomaka), koja su bila zadojena hrvatskim nacionalnim duhom.

Načelnikom općine Korčula tada bijaše dr. Rafo Arneri, odvjetnik, potomak ugledne korčulanske plemićke obitelji, koja je stoljećima imala značajnu ulogu u društvenom, kulturnom, crkvenom i političkom životu grada. Dr. Rafo Arneri spada u red najistaknutijih i u

narodu otoka Korčule najomiljenijih političara što ih je otok iznjedrio u preporodnom XIX. stoljeću. On je više od 30 godina djelovao na korčulanskoj i dalmatinskoj političkoj sceni kao dugogodišnji općinski načelnik i narodni zastupnik u Dalmatinskom saboru u Zadru. Veoma je zaslužan za gospodarski i prosvjetno-kulturni napredak grada, općine, pa i cijelog otoka.³

Godine 1871. u gradu Korčuli je osnovana Slavjanska narodna čitaonica, prvo domoljubno društvo u gradu, koje će postati mjestom okupljanja narodnjaka Hrvata, žarište hrvatskoga nacionalnog duha i misli, pokretačem mnogih domoljubnih kulturnih manifestacija u gradu.⁴ Tih sedamdesetih godina korčulanska se općina na čelu s R. Arnerijem preko dalmatinskih zastupnika u Beču Pavlinovića i Montija obratila Ministarstvu nauka i bogoštovlja poradi kraljevske potvrde saborskoga zakona o naukovnom narodnom jeziku u realkama i u svim gimnazijama Dalmacije. Za realnu gimnaziju u Korčuli navodi se da je pohađa 50 učenika, koji su hrvatske narodnosti i dobro govore hrvatski, osim nekolicine (u I. razredu 2 govore talijanski, u II. razredu je 1 talijanaš, u III. razredu 1 talijanaš, u IV. razredu 3 talijanaša). Zbog toga se zalaže da se u gimnaziju uvede hrvatski kao naukovni jezik.⁵ Godine 1877. prestaje s radom talijanska gimnazija i osniva se Građanska škola u Korčuli, u kojoj se nastava odvija na hrvatskom jeziku. Pohrvaćuju se i ostale škole u gradu i po selima, tako da početkom osamdesetih godina XIX. stoljeća u korčulanskoj općini u javnoj upotrebi prevladava hrvatski jezik. O tome svjedoči i javno očitovanje Općinskog upraviteljstva Korčule, koje je potpisao načelnik R. Arneri: "*Ovi općinski ured se od prije nekoliko godina služi isključivo hrvatskim jezikom (imovnik, dnevnici, predračun i konačni račun, podnesenik, kazalo itd. piše se hrvatskim jezikom). U službenom dopisivanju sa Zemaljskim odborom, mjesnim i kotarskim školskim vijećem, također se upotrebljava isključivo hrvatski jezik.*"⁶

Šest godina poslije korčulanske i općina Blato je došla u hrvatske ruke (na općinskim izborima 1877. godine) i za načelnika je bio izabran Antun Kunjašić. Tim činom i Blatska se općina pridružila kolu ponarođenih općina u Dalmaciji. Kad su općinsku upravu preuzeli narodnjaci, jezik u Blatskoj općini postaje hrvatski, kojim se pišu svi opla-

snici, zapisnici sjednice Općinskog vijeća, objave i uredovni spisi, dok se talijanski rabi još jedino u dopisivanju Općine s carskim uredima.

Jačanjem i širenjem hrvatskoga nacionalnog duha u gradu Korčuli i na otoku poglavito nakon što su narodnjaci preuzeli upravu u Korčulanskoj i Blatskoj općini, autonomštvo je istina oslabjelo, ali nije bilo poraženo do kraja. Ono je krajem XIX. i na početku XX. stoljeća još bilo respektabilna i utjecajna društveno-politička snaga, osobito u korčulanskoj gradskoj sredini, afirmirajući se konačno kao talijanaštvo. Uz prije osnovana društva (Banda cittadina, Società operaia), autonomaši osnivaju i nova, La lega nazionale i La scuola della Lega nazionale.⁷

Službena državna statistika svjedoči da su se godine 1880. u gradu Korčuli s okolnim selima (općinskim odlomcima) 1625 žitelja izjasnila su se da se služe hrvatskim, a 416 da se služi talijanskim jezikom.⁸ A kada je riječ o Općini Blato, svi stanovnici, osim dvojice, očitovali su se, da im je jezik općenja hrvatski. Po očitovanju pučanstva Blatska općina je prednjačila u cijelom korčulanskom kotaru.

No, kad je riječ o statistici, treba uzeti u obzir činjenicu da se ona u Austro-Ugarskoj monarhiji nije vodila po narodnosti, nego po jeziku općenja, što je koristilo gospodujućim narodima u Monarhiji. Zbog toga se ni navedeni podaci ne mogu držati posve točnima. Naime, ako izuzmemo činovnike i državne službenike domaćeg i stranog podrijetla, pripadnike doseljene talijanske etničke skupine, te manji broj pripadnika višeg svećenstva, koji su provodili austrijsku državnu politiku, većina gradske inteligencije i svećenstva, školovani na domaćim, ali i stranim učilištima (Beč, Graz, Padova), te dio obrtnika i trgovaca osjećali su se Hrvatima, ali su uz hrvatski govorili i talijanski jezik.

S druge pak strane, među gradskim i okolnim seoskim stanovništvom bilo je i autonomaša, koji su se s vremenom iščahurili u talijanaštvo, ali su govorili materinskim, hrvatskim jezikom.

Javni nastupi autonomaških društava gotovo su redovito bili praćeni napetostima i vrijeđanjem nacionalnih osjećaja hrvatskog življa grada, koja su proizlazila iz njihova političkog usmjerenja. Osnivanjem pak Lege i Legine škole, korčulanski "legaši" su propagandom o besplatnom školovanju, odjeći, knjigama, dijeljenjem stipendija iz Blagajne uzajamne vjeresije, čija je uprava bila u njihovim rukama, premda je

najveći dio uloga u njoj pripadao korčulanskim Hrvatima, privukli u talijanske škole veći broj djece korčulanskih obitelji. Putem talijanskog jezika i knjiga sustavno su djelovali na odnarođivanju hrvatskog življa u gradu.⁹

Nakon uspostave narodnjačke općine, u Blatu vrije od rodoljublja i nacionalnog zanosa, što se naročito osjeća na kulturnom polju. Zalažanjem mladih školaraca i sveučilištaraca, mjesnog učiteljstva i svećenstva, u mjestu se 1880. godine osniva čitaonica, pod nazivom Blatska čitaonica, s ciljem da "*prosvjeđuje i ugladuje ljude*". Ona razvija raznoliku prosvjetnu i kulturnu djelatnost u mjestu (poučna predavanja, društvene zabave s plesom), privlačeći u svoj krug vatrene rodoljube i iz susjednih mjesta. U okviru Čitaonice godine 1882. ustanovljeno je i "*amatersko kazalište*", koje u pokladno vrijeme priređuje kazališne predstave, pobuđujući veliko zanimanje ne samo među blatskim pucom nego i među pučanstvom Vele Luke, Smokvice i Čare.¹⁰

Korčulanski su autonomasi preko lista *Avvenire* napadali istaknute narodne prvake, javne i kulturne djelatnike, koji su se snagom pisane riječi borili za učvršćenje hrvatskoga narodnog identiteta u gradu i na otoku, razotkrivajući njihove prikrivene namjere. Osim osvjedočenih i otvorenih neprijatelja hrvatskog naroda, bilo je i onih malodušnih, prikrivenih domaćih konvertita, koji su čekali rasplet događaja, da bi se priklonili ovoj ili onoj strani. Jedan od neumornih boraca perom i stihom protiv takvih snaga, uz neke druge, bio je i Vid Vuletić-Vukasović. On je u korčulanskoj sredini proveo gotovo 20 godina (1877.-1897.), kao nastavnik na tek otvorenoj Građanskoj školi u gradu Korčuli, predajući književnost i povijest. Živeći i djelujući u Korčuli, Vukasović je istraživao prošlost toga grada i otoka, ali i pelješkoga i dubrovačkog kraja. Pisao je mnogo u časopisima i novinama o arheologiji, povijesti, povijesti umjetnosti, istaknutim osobama prošlih vremena, starijoj književnosti, običajima, viteškim igrama. Objavljivao je i prikupljao narodne pjesme, poslovice i zagonetke. Ogleđao se i u književnom radu.¹¹ Po svojim političkim pogledima pripadao je onoj plejadi gradske inteligencije zadojene panslavizmom, koja je nacionalnu ideologiju temeljila na južnoslavenskom konceptu Strossmayerova tipa, tj. federalizaciji Austro-Ugarske monarhije i ujedinjenju svih hrvatskih zemalja pod žezlom

Habsburgovaca, toj tipičnoj hrvatskoj utopiji, koja će nakon raspada Monarhije dovesti Hrvate do stvaranja jugoslavenske države.

Tim je pravcem išao i književni časopis *Slovinac*, koji je u Dubrovniku pokrenuo prof. Luka Zore. Izlazio je od 1878. do 1884. Zagovarao je južnoslavensko narodno jedinstvo Slovenaca, Hrvata, Srba i Bugara pod imenom slovinskim. Dok se jedan dio korčulanskih intelektualaca krajem XIX. stoljeća, jačanjem pravaškog pokreta i učenja Ante Starčevića, utemeljenog na hrvatskom državnom pravu i punoj nacionalnoj slobodi i nezavisnosti hrvatskog naroda, okreće od južnoslavenstva ka hrvatstvu, tj. čistoj hrvatskoj nacionalnoj ideologiji, Vukasović je do kraja života ostao vjeran svojim mladenačkim idealima. V. V. Vukasović bio je jedan od stalnih suradnika tog časopisa, a u samom gradu Korčuli bio je veći broj pretplatnika, pojedinaca i ustanova.¹²

No, držim da ne treba dvojiti o njegovu rodoljublju, ljubavi prema narodu, o njegovu hrvatskom rodu. To je uostalom svjedočio svojim djelovanjem, te brojnim rodoljubnim pjesmama. Uostalom, o tome izričito piše u svojim pismima Šimi Ljubiću. U jednom pismu od 15. ožujka 1890. godine među ostalim piše: "Ja ne zazirem od imena hrvackoga, nego mi je to ime sveto i slavno!"¹³ V. V. Vukasović bio je veliki protivnik autonomaša talijanaša u Dalmaciji. U svojim je pjesmama osobito kritizirao i razotkrivao domaće konvertite, posebno se obraćajući mladim Hrvatima, budućim majkama, s naglaskom da materinskim, hrvatskim jezikom uzgoje rod i da u nježnom srcu svoje djece usade ljubav prema domovini, jeziku i zavičaju. U dvjema pjesmama aludira na Split i Splitske. U pjesmi *Hrvatici koja se talijančila* pjeva:

*Hrvatkinja te porodila majka,
A slovinska odnjihala vila,
Krasnom pjesmom miloga Botića,
U ljudsko te kolo uhitila,
Zvučna lira slavnog Marulića,
I viteštvo tvojih pradjedova...*

...

*Po sjevanju jarka gavran-oka,
Po tvojemu stasu vilinskome,*

*I po hodu uzor ponositu,
Po svemu si mlada Hrvatica!*

...

*Kad dopadneš Spljetu bielome,
Šćeraš s grudi tuđeg napasnika,
Te preziri tuđu kukavštinu,
I spletenje svakog ništavila,
Pokaži se, dušo, Hrvaticom!¹⁴*

U pjesmi *Talijanka – Spljećanka* slično razotkriva domaće konvertite:
*Tuđim glasom eto sloviš,
A svojega svijetu kriješ,
Tuđe cvijeće zašto gojiš,
A svojega ni poliješ?
Po tome si Talijanka,
A ne krasna zor-Spljećanka.¹⁵*

Sa simpatijama pjeva o domljublju Kaštelana, potičući i susjedni Split, koji je još uvijek u rukama Bajamontijevih autonomaša, da svrgnu tuđinstvo:

*Nema u Vami vilinskoga vira,
Da ne diše za slobodu roda,
I ne skuplja za slavjanstvo ploda.
Spljet budeći iz varke i bira,
Da tuđinstvo, ka kukolj izbira.¹⁶*

KAKO JE KORČULANSKA SREDINA PRIMILA POBJEDU NARODNJAKA NA OPĆINSKIM IZBORIMA U SPLITU

O općinskim izborima u Splitu 1882. godine i njihovu značenju u procesu buđenja nacionalne svijesti u Dalmaciji napisano je mnogo rasprava i članaka.¹⁷ Pučanstvo Dalmacije, zadojeno hrvatskim narodnim duhom, rodoljubna društva i ustanove pobjedu splitskih naro-

dnjaka dočekali su s velikim oduševljenjem. Tako je bilo i na otoku Korčuli. Pobjeda u Splitu je bez dvojbe djelovala na podignuće hrvatskoga narodnog duha u Dalmaciji, pa je to imalo znantnog odjeka i na Korčuli. Prva je pobjedu narodnjaka u Splitu pozdravila korčulanska općina na čelu s načelnikom Rafom Arnerijem slijedećim brzozavom:

"...Korčulanska općina veseli se da se je i Split uveo u narodno kolo, ter da će odsele zubljom narodnosti stupiti kao kolovođa pred ostalim općinama našiem..."¹⁸

Narodnjačka općina u gradu Korčuli htjela je pobjedu splitskih narodnjaka proslaviti i javnim promenadnim nastupom gradske građanske glazbe (Banda cittadina). Glazbu je osnovala korčulanska narodnjačka općina godine 1877., kao gradsku građansku glazbu, bez ikakvih političkih ili stranačkih konotacija, koja će biti na usluzi gradu i općini, koja je i novčano pomaže. No, kako je u upravi glazbe a i među glazbarima bilo i članova autonomaški nastrojениh, u glazbi je često dolazilo do trzavica i sukoba, koje je redovito izazivala autonomaška manjina, nastojeći je udaljiti od naroda i pretvoriti u oružje stranke.

Zbilo se to i prigodom pobjede narodnjaka na općinskim izborima u Splitu 1882. godine, kada su Korčulanska općina i hrvatski orijentirani glazbari i članovi uprave htjeli i javnim nastupom gradske glazbe dati oduška oduševljenju zbog splitske pobjede. No dio glazbara nastrojениh autonomaški, uz potporu autonomaških članova uprave, pokušao je spriječiti tu rodoljubnu nakanu, pod prijetnjom i ucjenama napuštanja i raspuštanja glazbe. O tome imamo i izvješće u onodobnom tisku:

"... Ko što je splitska pobjeda uzhitila svako pošteno srdce po svemu slavjanskome svijetu, tako je razžalostila ono malo izrodica, što još kod nas biva. I naša građanska glazba htjela je proslaviti ovu znamenitu pobjedu, pa tom prigodom svirati onu lijepu koračnicu 'Jovanović'. Kad započnu vježbe utekoše autonomaški glazbari, dva brata Kačića, koji se vježbaju da postanu c.k. carinski činovnici i neki Škrivanić, koji hoće da postane Lloydovim poslovačem. Glazbom upravlja c.k. kotarski liječnik Zovetti poznata prirepina pokojnog Bajamontija."

Uz spomenute, kao smutljivci u tim događajima još se spominju opat Trojanis, Caenazzo, Bernardi i Giasci. Neki članovi upraviteljstva

glazbe autonomaškog usmjerenja bili su protiv sviranja koračnice "Jovanović", te nastojaše u svoje prljave igre uplesti i učitelje građanske učione. Međutim, osim te nekolicine, svi ostali glazbari nastupiše u promenadi gradskim ulicama, ujutro i uvečer, svirajući rodoljubne koračnice, među kojima i onu "Jovanović".¹⁹

I Općina Blato, koja je bila izrazito hrvatska, s velikim oduševljenjem i zanosom primila je vijest o pobjedi splitskih narodnjaka. Brzozjav podrške prvi je uputio načelnik Antun Kunjašić u ime Općine:

"Splitu gnjezdu sivih sokolova

i slavnih junačkih branioca svetih narodnih hrvatskih prava, Općinska Blatska

kliče: 'Slava!'"²⁰

I Blatska čitaonica uputila je brozjav sljedećeg sadržaja:

"Pobjeda Splita, pobjeda je naša.

Neumornim boriocem slava!"²¹

Zatekavši se u Blatu, svećenik don Petar Bačić, župnik i dekan u Stonu (od 1863. do 1881.) i zastupnik vanjskih općina sudbenih kotara Korčula-Orebić-Ston (od 1876. do 1883.), koji se je osobito istaknuo u pomaganju Bosanskohercegovačkog ustanka protiv Turaka od 1875. do 1876. godine,²² zajedno s prijateljem Šemanom (vjerojatno se radi o svećeniku don Ivanu Šemanu, blatskom župniku, vrlo rodoljubu i općinskom vijećniku) uputio je brzozjav sljedećeg sadržaja:

"Preporođenom Splitu, junačkim boriteljem

za hrvatsko pravo slava!

Kliču za Narodnu stranku Blatsku."

Zastupnik Bačić-Šeman.²³

Na vijest o pobjedi narodnjaka na splitskim općinskim izborima 1882. godine reagirao je i Vid Vuletić-Vukasović pjesmom posvećenu splitskom pjesniku Luki Botiću, koju ovjde donosimo u cijelosti:

LUKI BOTIĆU

kad mu se Spljet preporodio.

Posvećuje Vid Vuletić-Vukasović

Narodnoj čitaonici u Spljetu.

Koliko si Luka čuvstvovao,
I niz obraz ronio suzice,
Kad si jade Bačića pjevao
I prah otr'o s te naše grobnice.
Koliko si Botiću mučice,
U srdašcu s Marjana kušao!
I gnjevom bi planulo ti lice,
Nad Spljetom bi bijedni kukao!

...

Al kukanje, vile naricanje,
Spljet ganulo baš na pokajanje,
I te drevne Albertjeve čete,
Sad padaju pred kosti ti svete.

...

A vas narod, za slavno pjevanje,
Spravlja raci tvojoj ovjenčanje.

U Korčuli, dne 25. julija 1882.²⁴

Rušenju autonomaške općine u Blatu, na općinskim izborima 1877. godine pridonijeli su i Velolučani sa svojim glasovima (tada je naime, Vela Luka još bila u sastavu Općine Blato). Najveći dio velolučkog puka je u svome srcu gajio osjećaj pripadnosti hrvatskom narodnom biću, jeziku i kulturi. Pri tome je važnu ulogu u očuvanju nacionalnog identiteta odigrala velolučka crkva sa svojim svećenstvom. Ona je uistinu bila čuvar baštine hrvatskog naroda, njegova jezika i narodne tradicije. Potvrdu za to nalazimo u sačuvanom starom glagoljskom misalu "in lingua ilirica" u župnoj crkvi²⁵ i starim bratimskim pjesmama pisanim arhaičnim narodnim jezikom.²⁶ To nam potvrđuje i prvi velolučki župnik, don Petar Joković (naime, Vela Luka je dobila samostalnu crkvenu župu tek 1849. godine, do tada je bila pod crkvenom jurisdikcijom Blata), koji na pročelju crkvice sv. Vincenca i na svom nadgrobnom epitafu postavlja natpis na arhaičnom hrvatskom jeziku. Sve nam to potvrđuje uporabu narodnog jezika u Veloj Luci u XIX. stoljeću.

Svoje rodoljublje Velolučani su iskazivali i prigodom Bosanskohercegovačkog ustanka (1875.-1876.), potpomažući moralno i materijalno bosanskohercegovačke ustanike. Popis prinosnika od 77 velolučkih obitelji predvodi mjesni župnik don Frano Cetinić.²⁷ To potvrđuje i brzojav koji su Velolučani uputili u povodu pobjede narodnjaka na općinskim izborima u Splitu 1882. godine, tiskan u zadarskom *Narodnom listu*, koji glasi:

"I svijetlo bi! Radujemo se sjajnom uspjehu. Splitu, Dalmaciji i hrvatstvu krasnije još nije ciklo. Živili slavni borionci! Vaša imena vrijeme neće izbrisati. Pred Marulićevim i Botičevim potomcima dakako moralo je tuđinstvo podlegnuti. Živili!

Ivan Petković seoski glavar, Frano Cetinić župnik, Vjekoslav Čipiko narodni učitelj, Nikola Bačić posjednik, Antun Bačić bogoslovac, Mato Jurković posjednik, Ivo Oreb posjednik, Antun Vlašić pomorac, Gjuro Depolo trgovac."²⁸

Potpisnici brzojava bili su čestiti Hrvati, pravi domoljubi i nositelji hrvatske nacionalne misli u Veloj Luci, predvoditelji velolučkoga puka, koji su brzojav uputili u ime žitelja Vele Luke.

Premda zbog nedostatka povijesnih vrela i oskudnih vijesti onodobnog novinskog tiska ne možemo prosuditi jesu li u to vrijeme u Veloj Luci i službeno bile ustrojene stranke, iz navedenih podataka očito je da je u Veloj Luci djelovala jezgra narodnjaka oko koje su se okupljale široke mase velolučkoga puka. Iz tog kruga velolučkih narodnjaka, koji će se s vremenom popunjavati mlađim, novim snagama, desetljeće kasnije poniknut će i ostvariti se zamisli o utemeljenju prvih domoljubnih, nacionalnih prosvjetno-kulturnih društava u mjestu (Velolučke glazbe, 1893. godine, Društva Hrvatski napredak s čitaonicom, 1894. god., Pučka štionica 1908. god., Hrvatsko pjevačko-tamburaško društvo Hum 1909. godine). O postojanju pak protivne stranke u Veloj Luci također je teško pouzdano suditi. No, na temeljupisanja onodobnoga novinskog tiska moglo bi se ipak zaključiti da je manja skupina državnih činovnika došljaka, potpomognuta korčulanskim i blatskim autonomašima, pokušala u Veloj Luci osnovati autonomašku stranku:

"Dobri i mirni Velolučani, nisu se stavili pod 'Dalmatovu' zastavu, radi se o 5-6 onih puljiških kumašina što okužuju mjesto. Ovi abitanti

di Vellegrande, nastoje omrznuti našeg župnika, jer im on smeta za njihove svrhe, već revno vrši svoju dužnost po crkvenim obredima."

Dopisnik brani don Frana Cetinića ističući sve njegove zasluge za napredak mjesta i zaključuje članak ovim riječima:

"Eto zašto oni abitanti di Vallegrande ne mogu podnijeti takova popa, ne mogu slušati njegove mise. Klevetali su i njegova predšasnika don Antu Petkovića po novinam, kod občinstva i vlasti."²⁹

Pad Bajamontijeve vlasti u Splitu korčulanski su autonomaši primili s velikom nevjericom. Prema izvjetitelju zadarskoga *Narodnog lista* iz Korčule, skupina autonomaša iz grada okupila se u krčmi sudbenog poslužnika Sardelića, gdje se "napijalo propalom Bajamontiju s nadom, da će Vlada poništiti splitske izbore i da će on opet zasjesti na obćinu".³⁰ Nedugo nakon općinskih izbora u Splitu iste 1882. godine raspisani su izbori i u drugim dalmatinskim općinama, pa tako i u korčulanskim općinama. Korčulanski su autonomaši općinske izbore na Korčuli označili kao odlučnu bitku, po kojoj se Korčula trebala otkupiti za poraz u Splitu. Vođeni svojim perjanicama, korčulanskim opatom N. Trojanisom i kanonikom A. Alibrantijem, a potpomognuti kotarskim poglavarima Avoscacijem i Marinkovićem, korčulanski autonomaši razvili su vrlo živu propagandu u gradu i po selima uoči tih izbora. Organiziraju malobrojnu, ali grlatu rulju, koja terorizira hrvatski orjentirane birače, izazivajući neredu u gradu i po selima. Dok autonomaši napadaju desetogodišnju narodnjačku upravu korčulanske općine na čelu s Rafom Arnerijem, dotle, dopisnik iz Korčule Arnerijevu upravu korčulanskom općinom ističe kao vrlo uspješnu, braneći Arnerija i njegovo poštenje, navodeći da "nije upropastio općinski imetak, niti zadužio općinu, niti opteretio općinare (žitelje općine) novim nametima, već je uresio grad i izmirio razmirice između Korčule i Blata".³¹ U predizbornoj kampanji bili su aktivni i blatski autonomaši, čije su vođe blatski narodnjaci nazivali "Bajamontijevom gardom" i "Bajamontijevim prirepinama". Oni su stvarali razdor među baltskim pukom, kupujući za vrijeme ovih izbora glasove blatskih birača "crvljivim smokavama" i "izvjetrenom dropuljom". Za vrijeme glasovanja došlo je i do sukoba na biralištima između narodnjaka i autonomaša, koje su predvodili bivši načelnik autonomaš Frano Kalogjera, Marko

Stipković, Frano Ostoić i Antun Boroe, tako da je moralo intervenirati i oružništvo, da ne bi došlo do krvoprolića. Na ovim izborima u sva tri izborna tijela Blatske općine pobijedili su narodnjaci. No, autonomaško je vodstvo uložilo žalbu na Vrhovno sudište u Beču, zbog, prema njihovu mišljenju "nereda i neregularnosti na biralištima". Vrhovno ustavno sudište poništilo je izbore u Blatu i zakazalo nove. I na ponovljenim izborima međutim narodnjaci su pobijedili. Zbog svih tih događaja odužio se i izbor novog općinskog urpaviteljstva do početka 1883. godine.³²

Autonomaši u gradu Korčuli nadali su se svojoj pobjedi na općinskim izborima u korčulanskoj općini. Međutim, pred same izbore, osjećajući se valjda ipak slabima, nisu ni istakli svoju listu kandidata za Općinsko vijeće, tako da su i u Korčulanskoj općini u sva tri izborna tijela pobijedili narodnjaci. Žitelji korčulanske općine sa svojim odlomcima Lumbardom, Žrnovom, Pupnatom i Račišćem s oduševljenjem su pozdravili pobjedu narodnjaka. I zadarski *Narodni list* zabilježio je tu pobjedu: "Ove sedmice občinski izbori u Korčuli svršili su pobjedom narodne stranke. Slava Korčulanima!"³³

Otok Korčula je u svojoj dugoj i bogatoj prošlosti uvijek bio otvorena i senzibilna sredina na poticaje i zbivanja izvana. Ona ih je primala, prihvaćala i prilagođavala svojim potrebama i interesima. Tako je bilo i u preporodnom XIX. stoljeću. Budno je pratila društveno-politička i kulturna zbivanja ne samo u Dalmaciji nego i u banskoj Hrvatskoj. Moralno i materijalno je podupirala brojne korisne pothvate od hrvatskog nacionalnog interesa. Zbog toga su i sasvim shvatljiva reagiranja na splitske općinske izbore. Brojne podrške i iskazi oduševljenja, koje su Korčulani dali i pokazali prema splitskim narodnjacima i hrvatskoj općini, svjedokom su njihove nacionalne svijesti i političkog opredjeljenja, pridonoseći i na taj način širenju i učvršćivanju općega rodoljubnog nacionalnog ozračja u Dalmaciji.

BILJEŠKE

1. F. Ivković: *Organizacija uprave u Dalmaciji za vrijeme druge austrijske vladavine od 1814. – 1918.* Arhivski vjesnik, Zagreb, 1992., 35/36

2. F. Oreb: *Vela Luka na putu samosvojnog razvoja od samostalne crkvene župe do samostalne političke općine*. Luško libro, Zagreb, 1997. br. 5, 31-74.
3. F. Oreb: *Grad Korčula anno Domini 1871*. Hrvatska obzorja, Split, 1996. br. 3, 619-625.
Isti: *Korčulanska općina za vrijeme Rafa Arneria u drugoj polovici XIX. stoljeća*. Dubrovnik 1-2/2002., 335-388.
4. F. Oreb: nav. dj. u bilješci 3. Narodna slavjanska čitaonica, 626-636.
5. Narodni list (dalje NL), 24, 25. III., 25, 28. III. 1874.
6. Arhiv općine Korčula (dalje AOK), Zapisnik sjednice Obćinskog vijeća od 30. VI. 1887.
NL, 29, 9. IV. 1887.
7. F. Oreb: *Autonomaško-talijanaška društva u gradu Korčuli s kraja XIX. i početka XX. stoljeća*. Godišnjak grada Korčule. Korčula, 2001. br. 6, 115 i 144.
8. L. Maschek: *Respertorio geografico-statistico dei luoghi abitanti nel Regno di Dalmazia sulla base di dati ufficiali*. Zara, 1888.
9. F. Oreb: nav. dj., bilj. 7.
10. F. Oreb: *Crkveno, kulturno i nacionalno značenje obilježavanja 100. obljetnice sv. Vincence 1895. godine u Blatu*. Duhovni i svjetovni obzori Blata na Korčuli. Zbornik radova znanstveno-stručnog skupa održanog 26. travnja 1995. godine u Blatu na Korčuli o 200. obljetnici svete Vincence zaštitnice Blata. Zagreb/Blato, 1995, 137-140.
11. F. Oreb: *Korčulansko razdoblje u životu i javnom djelovanju Vida Vuletić-Vukasovića (1878.-1897.) /III. dio/*. Godišnjak grada Korčule, Korčula, 1997. br. 2, 139-145.
12. Slovinac 15, 1. VIII., 17, 1. IX., 21, 1. XI. 1879. (D. Donadini, Kućija Ivanka, Jozo dr. Zaffron).
Slovinac 9, 1. V., 19, 1. X. 1880. (Petar Tedechi, Andrija Bakić).
Slovinac 3, 1. II., 11, 1. VI., 16, 16. VIII. 1881. (Antun Didović pok. Jakova iz Smokvice, Rafo Arneri i Jerko Arneri, Vjekoslav Pjerotić, Čitaonica u Korčuli).
13. Državni arhiv Zadar (dalje DAZ), Š. Ljubić 11/VIII., 488, 15. III. 1890.
14. Narodni list, Zadar (dalje NL), 63, 13. VIII. 1879.
15. Slovinac, III., 12, 16. VI. 1880., 227.
16. NL, 76, 17. XII. 1879., V. V. Vukasović, Kaštelima.
17. *Narodni preporod u Splitu 1882*. Zbornik radova, Split, 1982.
Hrvatski narodni preporod u Splitu. Zbornik radova, Split, 1984.
J. Grabovac: *Povijesni značaj pobjede narodnjaka u izborima za općinsko vijeće Splita 1882. u procesu hrvatskog nacionalnog budjenja u Dalmaciji*. Narodni preporod u Splitu. Split, 1982., 67-78.
Isti: *Pobjeda narodne misli u Splitu*. Mogućnosti, Split, 1958., br. 6, 466-474.
18. NL, 58, 29. VII. 1882.
19. NL, 59, 2. VIII. 1882.
20. NL, 59, 2. VIII. 1882.

21. NL, 59, 2. VIII. 1882.
22. M. Vego: *Korespondencija ustaničkih vođa u hercegovačkom ustanku 1875-1876. god. s don Perom Bačićem u Stonu*. Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, XI., 1956.
23. NL, 59, 2. VIII. 1882.
24. NL, 60, 5. VIII. 1882.
25. F. Oreb: *Crkveni pjevački zbor u Veloj Luci*. Luško libro, Zagreb, 1993, br. 1, 63-71.
26. Arhiv župnog ureda Vela Luka (dalje AŽU/VL), Običajnik župe Vela Luka.
27. NL, 82, 13. X. 1875.
28. NL, 60, 5. VIII. 1882.
29. NL, 95, 8. XII. 1883.
30. NL, 60, 5. VIII. 1882.
31. NL, 75, 27. IX. 1882.
32. F. Oreb: nav. dj. u bilješci 10, str. 139.
33. V. Foretić: *Odraz pobjede narodnjaka u Splitu g. 1882. i vremenski bliska zbivanja u korčulanskom i dubrovačkom području*. Hrvatski narodni preporod u Splitu. Zbornik radova, Split, 1984., 395-409.
NL, 70, 9. IX. 1882.

LA VITTORIA DEL PARTITO NAZIONALE CROATO NELLE ELEZIONI
COMUNALI A SPLIT ED IL SUO RISPECCHIARSI SULL' ISOLA DI KORČULA

Riassunto

La sconfitta degli autonomisti italianofili di Bajamonti nelle elezioni comunali di Split nel 1882, ed il ricambio dell'amministrazione comunale, ormai croato, nazionale; ebbe un grande significato socio-politico nell'ulteriore sviluppo ed estensione del movimento nazionale in Dalmazia. Ciò accaduto, fu abbattuto il bastione italianofilo in Dalmazia, la cosa che si rispecchiò in tutta la Dalmazia, quindi anche sull'isola di Korčula. I comuni nazionalisti sull'isola, Korčula e Blato, si entusiasmarono per la vittoria dei nazionalisti. I gruppi e singoli cittadini, ed associazioni patriottiche di Korčula, Blato e Vela Luka, mandarono diversi telegrammi di appoggio. In tale maniera agendo, anche i Curzolani contribuirono al processo di integrazione ed omogenizzazione del popolo croato in Dalmazia.